

*Azərbaycan MEA müxbir üzvü,
biologiya elmləri doktoru, professor*
Qərib Şamil oğlu Məmmədov

Mühəndis
İmran Hüseyn oğlu Əhmədov

HƏRBİ TOPOQRAFİYANIN VƏ GEODEZİYANIN ƏSASLARI

**Ali və orta hərbi ixtisas məktəbləri üçün
dərs vəsaiti**

***Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi
tərəfindən təsdiq edilmişdir***

«Nafta-Press» nəşriyyatı

Bakı – 2004

Rəyçilər:

Heydər Əliyev adına Azərbaycan Ali Hərbi məktəbin Taktika kafedrasının rəisi əvəzi polkovnik **V.Ə.Eyyubov**, Dövlət Torpaq və Xəritəçəkmə Komitəsinin Baş idarəsinin rəisi **R.Ə.Hüseynli**

* 526
M 51

Elmi redaktorları: BDU-nun dosenti **R.Ə.Babayev**, Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetinin «Mühəndis geodeziyası» kafedrasının müdiri, dosent **A.A.Ataşiyev**

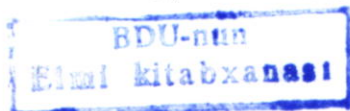
Q.Ş.Məmmədov, İ.H.Əhmədov. Hərbi topoqrafiyanın və geodeziyanın əsasları. Hərbi məktəblər üçün dərs vəsaiti. Bakı, «Nafta-Press» nəşriyyatı. 2004. - 820 səh., şəkilli.

Dərs vəsaitində ərazi haqqında ümumi məlumat, döyüşdə ərazinin mahiyyəti, ərazidə oriyentirləmənin üsulları, istifadə olunan alətlər, planalma üsulları, topoqrafik xəritələr, xəritələrdə yerli predmetlərin işarələnməsi, ərazinin kəşfiyyatı, ərazi sxeminin tərtibi, ərazinin aeroşəkilləri, kosmosda uçan aparatlar, GPS haqqında məlumat, topoqrafik xəritələrdən istifadə qaydası və s. haqqında geniş məlumatlar verilib.

Dərs vəsaiti ali, orta hərbi ixtisas məktəbləri, dəstə komandirləri və topoqrafiya, geodeziya işləri ilə məşğul olan mütəxəssislər, bu fənlərdən dərs keçən mülki tələbələr üçün nəzərdə tutulmuşdur.

M $\frac{1802020000-1}{071(2004)}$ Qrifli nəşr.

© Q.Ş.Məmmədov, İ.H.Əhmədov, 2004

GİRİŞ

Ordunun hərbi əməliyyatları ya yer səthində və ya yer səthi ilə bilavasitə bağlı şəraitdə həyata keçirildiyi üçün yer ünsürləri xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Bu, şərait yaradır ki, hertərəfli taktiki və mühafizə xüsusiyyətlərini düzgün qiymətləndirib konkret hərbi şəraitdə onları tətbiq etsin.

Ordunun hərbi peşəkarlığı daima artdığı üçün hərbi topoqrafiyanın istənilən yerdə müvəffəqiyyətlə öyrənilməsinə ehtiyac duyulur.

Hərbi topoqrafiyanın öyrənilməsi bütün hərbi kontingent və komandirlər üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edən ən vacib məsələlərdən biridir.

Müxtəlif şəraitdə yerin öyrənilməsi üsullarını-hərəkətdə oriyentirləmə (cəhətləşmə), gecə, gündüz, görünmənin məhdudluğu və s. öyrənmək döyüş zonasında işin aparılmasını asanlaşdırır.

Topoqrafik xəritədən istifadə etməyi bilmək, komandirə imkan verir ki, əvvəlcədən özü olduğu yeri və düşmənin yerləşdiyi yeri öyrənib hücum üçün lazımı məlumatları əldə etsin, atəş üçün hesablamalar aparsın. Ondan başqa kütləvi qırğın silahlarının tətbiq olunduğu ərazidə atom və hidrogen bombalarının düşdükləri yerdən mühafizə olunmaq üçün yerin seçilməsi kimi vacib məsələlər həll olunur.

Xəritənin köməkliyi ilə ordu hissələrinin məqsədə uyğun yerləşmələrinə nail olub, onları idarə etmək funksiyasını təkmilləşdirmək və döyüşdə onlara nəzarət etmək asanlaşır.

Bu dərs vəsaitinin hazırlanmasında əsas məqsəd ali hərbi məktəblərdə oxuyan kursantlara hərbi topoqrafiya proqramını öyrənməsinə və kiçik rütbəli komandirlərə topoqrafiya sahəsində öz biliklərini daha da artırmağa yönəldilmişdir.

Dərs vəsaitində göstərilən məsələ və misallar, təkliflər yer üzərində ərazinin öyrənilməsinə, oriyentirləmənin yerli şəraitdən

asılı olduğunu və hərbi tapşırığı nəzərə almaqla müxtəlif variantlar seçməyə imkan yaradır.

Müəlliflər dərs vəsaitinin qüsurlu cəhətlərini göstərərək onların aradan qaldırılmasına çox köməklik etmiş şəxslərə: Azərbaycan Respublikası Dövlət Torpaq və Xəritəçəkmə Komitəsinin Dövlət Aerogeodeziya Müəssisəsinin direktoru Ələsov Nəbi Əli oğluna, Dövlət Torpaq və Xəritəçəkmə Komitəsinin Dövlət Torpaq Kadastrı və Monitorinqi Elm-İstehsalat Mərkəzinin baş mühəndisi İsmayilov Nazim Soltan oğluna və Azərbaycan Respublikası Müdafiə Nazirliyi Heydər Əliyev adına Azərbaycan Ali Hərbi məktəbinin Hərbi mühəndis kafedrasının rəis müavini polkovnik leytenant Qarayev Eldar Toyçu oğluna öz minnətdarlıqlarını bildirirlər. Bu dərs vəsaiti Azərbaycan Respublikasında ilk təşəbbüslərdən olduğu üçün yəqin ki, müəyyən qüsurları olmamış deyil. Bu haqda öz qeyd və təkliflərini yazacaq oxuculara müəlliflər əvvəlcədən təşəkkür edirlər.

§1. Topoqrafiyanın predmeti

Topoqrafiya sözü yunan sözüdür. Onun mənası iki sözün birləşməsindən Topos – yer, ərazi və grapho – yazıram, yəni hərfi mənası yerin izahı deməkdir.

Hərbi topoqrafiya – ərazinin öyrənilməsi üçün və orada ölçmə işlərinin aparma üsullarını öyrədən bir elmdir.

Hərbi topoqrafiya hərbi elmin xüsusi bir sahəsidir. Bu da öz növbəsində hərbi sənət elminin əsas bir hissəsidir. Hərbi topoqrafiyanın əsas elmi məsələləri aşağıdakılardır:

- hərbi əməliyyatları aparmaq üçün hazırlıq işləri, onların təşkili və həyata keçirilməsi, ərazinin təsiredici amillərinin öyrənilməsi, sistemləşməsi, ümumiləşdirilməsinin topoqrafik xəritədə öz əksini tapması, əraziyə aid müxtəlif sənədlərin əldə edilməsi;

- hərbi məsələlərin həlli məqsədi üçün ərazinin öyrənilməsi üsullarının və orada oriyentirləmənin işlənilib hazırlanması;

- ərazidə ölçmə işlərinin aparılması üsullarının seçilib hazırlanması, topoqrafiki işlər (planalma, rekoqnosira, ayrı-ayrı nöqtələrin koordinatlarının tapılması və s.) atıcı, artilleriya, hərbi mühəndis və s. məsələlərin həyata keçirilməsinə hazırlıq.

Düşmənin arxasında kəşfiyyat işləri aparanda - hərbi sənədlərin qrafikası tərtib olunanda bu ölçmə işləri geniş tətbiq olunur.

Onlar xəritənin dəqiqləşdirilməsinə, öz komanda və müşahidə məntəqələrini atəş mövqelərini, hədəfə atəş açmaq üçün (məsafəni tapmaq, istiqaməti, nisbi yüksəkliyi, koordinat və s.) lazımi məlumatları əldə edilməsinə yönəldilib.